

Caietele restaurării XII (2023), 296 p.

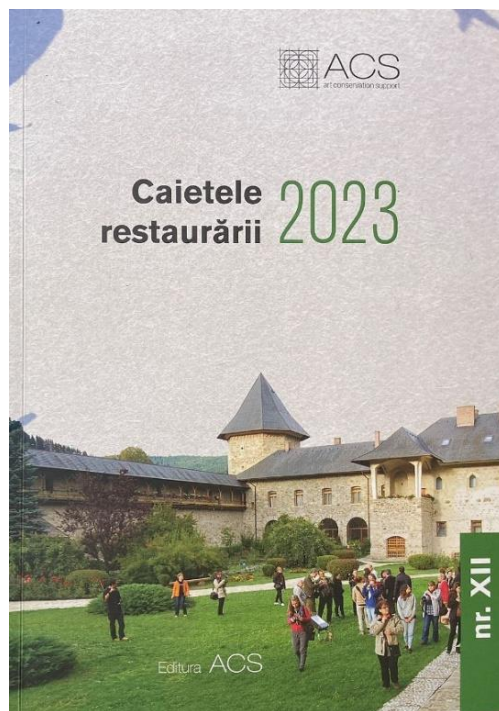
Înființată în 2012 de către Asociația Art Conservation Support (ACS)¹ din dorința de a le oferi specialiștilor o sursă de informare avizată, revista *Caietele restaurării* deschide barierele domeniului și amplifică dimensiunea colaborării între cei preocupați de conservarea patrimoniului cultural.

Primul număr a marcat un moment important al restaurării științifice a picturii murale – 40 de ani de la șantierul-pilot de la Humor –, care a rememorat atât momentul începutului, cât și etapele care i-au urmat, oferind și exemple ale unor restaurări mai recente. Trecând prin teme majore, cum sunt „Conservarea lemnului și a componentelor artistice pe suport de lemn”, 2013; „Conservarea pietrei și a elementelor de arhitectură”, 2014; „Aspecte ridicate de extrageri și repictări”, 2015; „Patrimoniul mobil – complementar”, 2016; „Interdisciplinaritate”, 2017; „Conservarea preventivă”, 2018; „Tendințe și principii în restaurarea contemporană”, 2019; „Patrimoniul între exigența intervențiilor și presiunea timpului”, 2020; „Deontologia profesională”, 2021; „Autentic și funcțional”, 2022, și cu o preocupare constantă pentru studii de caz și exemple de bună practică, revista *Caietele restaurării* a ajuns în prezent la cel de-al 12-lea număr (în curs de publicare).

În numărul din 2023, cei aflați în centrul discuțiilor și prezentărilor sunt oamenii restaurării, acei specialiști care au o contribuție importantă la modul în care cercetarea și restaurarea patrimoniului cultural se fac astăzi în România. Pentru ca informațiile să fie transmise cât mai natural, pe lângă partea tipărită a publicației s-au realizat și cinci interviuri video cu personalități ale domeniului, care au împărtășit din diverse experiențe, inclusiv din cele avute alături de formatorii lor. În interviuri au fost atinse și aspecte care țin de situația actuală a patrimoniului cultural. Anca Dină, coordonatorul publicației, a fost în dialog cu dr. Ioan Darida, dr. Dana Postolache, dr. Tereza Sinigalia, dr. Oliviu Boldura, dr. Ruxandra Nemțeanu. Interviurile sunt deja disponibile integral online pe website-ul publicației, *caietelerestaurarii.ro*, și pe *Youtube/Patrimonescu*, iar o parte a fost transpusă și în paginile revistei.

Articolul semnat de arhitectul Horia Moldovan, „Arhitecții monumentelor în Vechiul Regat”, prezintă etapa timpurie de formare a unui cadru juridic și instituțional, dar și pe cea a începuturilor practicilor de evidență, conservare și restaurare a monumentelor istorice, într-o privire de ansamblu, „avându-i în prim-plan pe cei mai importanți dintre cei care, prin contribuțiile lor, apreciate sau criticate, au modelat un important capitol de cultură arhitecturală modernă din România”. Autorul se referă la arhitecți precum George Sterian, G. A. Burelly, Emile-André Lecomte du Noüy, Nicolae Gabrielescu, Băicoianu, Ion Mincu, Alexandru Zagoritz, Nicolae Ghika-Budești, I. D. Trajanescu, Gheorghe Lupu.

Despre evoluția domeniului protejării parcurilor și grădinilor istorice a scris pentru *Caietele restaurării* peisagistul Alexandru Mexi. Preocuparea pentru cercetarea amenajărilor istorice în care există elemente construite sau naturale își are începuturile în Italia sfârșitului de secol al XIX-lea, pentru ca, după o serie de „demersuri și

¹ Despre ACS, parteneri, proiecte și finanțatori, vezi <https://caietelerestaurarii.ro/caietele-restaurarii/>.

insistențe” pe lângă organisme precum IFLA, ICOMOS și UNESCO, să se ajungă la elaborarea unei „charte” pentru protejarea grădinilor istorice (Florența, 1981-1982). Articolul prezintă „succint, fără pretenția unei analize exhaustive, premisele apariției «Chartei de la Florența», rolul său în prezervarea parcurilor și grădinilor istorice, documente similare generate ulterior adoptării «Chartei», respectiv oglindirea demersurilor internaționale pe plan național în ceea ce privește parcurile și grădinile istorice și peisajele culturale”¹.

Patrimoniul industrial este adus în prim-plan prin două articole bazate pe cercetări ample. În primul, arh. Raluca Zaharia abordează tema turnurilor și castelelor de apă de pe cuprinsul României², propunând, pe de o parte, o analiză susținută de studii străine (germane, americane), iar pe de alta, oferind clasificări în funcție de utilizarea apei și urmărind o evoluție a tipurilor de rezervoare ale acestor turnuri, cu precizări legate de eficiența lor. În articol sunt prezentate succint și cele 28 de turnuri și castele de apă incluse în *Lista Monumentelor Istorice* din România. Cercetând lista celor protejate, autoarea a putut constata că, „raportat la numărul de obiective istorice existente cu valoare arhitecturală și tehnică, numărul este redus”. În final, sunt prezentate două studii de caz: Turnul de apă metalic al Fabricii de Pâine din Calea Plevnei 145, București, și Turnul de apă al domeniului Cantacuzino de la Florești, jud. Prahova.

Arh. Raluca-Maria Trifa, autoarea recentei cărți publicate la Editura ACS: *Arhitectura industrială istorică. Posibilități de recuperare sustenabilă. Cazul Timișoara* (2023), își continuă cercetarea pe aceeași temă cu Fabrica de Pălării și cu problemele patrimoniului industrial din Timișoara. Autoarea observă că, „într-o epocă a globalizării și a schimbărilor rapide, protejarea moștenirii industriale devine o provocare crucială pentru păstrarea identității și memoriei acestui important centru urban” și vine cu câteva soluții posibile pentru gestionarea și conservarea patrimoniului industrial existent încă în Timișoara, pentru care subliniază „importanța cooperării între autorități, investitori privați și comunitatea locală în găsirea unor soluții optime”³.

Cum te raportezi la un vestigiu istoric aflat în stare de ruină, pornind din faza de cercetare premergătoare proiectului de conservare-restaurare și până la intervenția propriu-zisă, este un subiect minuțios tratat de restauratorul Dumitru-Augustin Dumitrescu, în articolul „Intervenții de conservare și restaurare a ruinelor Capului de Pod al lui Traian de la Drobeta-Turnu Severin”. Articolul este structurat în trei părți. „Într-o primă parte sunt prezentate datele istorice, evoluția monumentului și intervențiile anterioare efectuate asupra sa. În partea secundă sunt prezentate detalii constructive și tehnologice, dintre care unele inedite, prilejuite de contactul apropiat cu monumentul. În partea a treia sunt prezentate starea de conservare, fenomenele de degradare și intervențiile de restaurare efectuate pentru recuperarea materiei originare, conservarea, restaurarea și punerea în valoare a ruinelor”.

Cunoașterea materiei operei de artă este un prim pas în cercetarea preliminară premergătoare oricărei intervenții. Andreea Darida ne propune în articolul său, intitulat: „Relația organică dintre tehnica picturii și starea de conservare a picturilor murale din bisericile de lemn”, să cunoaștem aspectele tehnice ale operei și să înțelegem termenul „distemperpaint”, adesea utilizat în raport cu pictura murală a bisericilor din lemn. „În mare măsură didactic, caracterul textului creează un context de discuție și are menirea de a readuce în atenția restauratorilor mai puțin experimentați unele noțiuni de bază, și anume caracteristici ale materialelor folosite în pictura bisericilor de lemn”.

Tehnicile moderne de investigație sunt un real sprijin în cunoașterea compoziției materiei operei de artă, identificarea materialelor străine adăugate în intervenții ulterioare și stabilirea autenticității operei de artă ori a metodologiei de intervenție. Articolul „*When I will know your soul, I will paint your eyes. A Possible New Portrait of Amedeo Modigliani in the Light of Scientific Analysis*”, elaborat pentru *Caietele restaurării* 2023 de Andrea Rossi,

¹ Alexandru Mexi, „Evoluția la nivel internațional și național a domeniului prezervării grădinilor istorice și peisajelor culturale. Congrese, dezbateri, convenții, charte, ghiduri și legi”, *Caietele restaurării* XII (2023): 232-251.

² Raluca Zaharia, „Turnuri și castele de apă din patrimoniul României”, *Caietele restaurării* XII (2023): 198-231.

³ Raluca-Maria Trifa, „De la măiestrie la decădere. Dilemele patrimoniului industrial din Timișoara”, *Caietele restaurării* XII (2023): 252-277.

ilustrează un laborios demers care a durat trei ani, în urma căruia s-a confirmat autenticitatea unui tablou semnat de Modigliani.

Un alt caz de autentificare, prilejuit de această dată de restaurarea unei icoane, ne este prezentat de un grup de cercetători și restauratori de la Muzeul Vaticanului¹. Parcurgându-le articolul „History and Restoration of a Romanian Icon «Prăznicar» in the Papal Collection”, descoperim traseul unei complexe cercetări care a condus la atribuirea unei icoane de tip prăznicar, aflată astăzi în colecția pontificală, unui meșter anonim activ în Valahia sau în Transilvania la sfârșitul secolului al XVIII-lea - începutul secolului al XIX-lea.

Articolul Teodorei Necula arată că, în atelierele secțiilor de conservare-restaurare ale universităților de profil, studenții și masteranzii nu asimilează doar cunoștințe teoretice, ci dezvoltă și abilități practice. „Intervenția de restaurare. Uși împăratești din secolele XVIII–XIX, județul Argeș” vorbește despre intervenția de conservare-restaurare desfășurată de o echipă formată din studenții restauratori de la specializarea *Artă Sacră* și masteranzii specializării *Restaurarea Icoanei, a Picturii Murale și de Șevalet* din cadrul Facultății de Teologie, Litere, Istorie și Arte a Universității din Pitești.

Pentru 2024, colectivul care se îngrijește de *Caietele restaurării* își propune o temă bazată pe o preocupare constantă la ACS, aceea de a înțelege monumentul în ansamblul său și de a interveni în cunoștință de cauză prin echipe interdisciplinare².

În cifre, primele 12 numere din *Caietele restaurării* înseamnă publicațiile a circa 200 de specialiști (autori unici, articole), peste 200 de articole, peste 3000 de pagini color și alb-negru. Prin conținutul și informațiile transmise, *Caietele restaurării* reprezintă o cale de comunicare între specialiști și generațiile viitoare, dar și între specialiști și publicul larg. Publicația constituie însă doar unul din mijloacele prin care ACS încurajează o colaborare mai strânsă între specialiști, formarea echipelor interdisciplinare, intervenții mai bine documentate și mai atent realizate, informarea tinerilor – viitori specialiști –, dar și a beneficiarilor, și, prin aceasta, o soartă mai bună pentru patrimoniul cultural.

ANCA DINĂ*, MARIA-MAGDALENA DROBOTĂ**

¹ A. Pizzamano, P. Beresh, R. Giardina, M. Alesi, M. De Pillis, U. Santamaria, F. Morresi, C. Aguzzi, M. Delle Rosea.

² <https://caietelerestaurarii.ro/2024/01/30/2024-call-for-papers/>.

* Restaurator (specialist), atestat de Ministerul Culturii, coordonator Art Conservation Support; e-mail: office@acs.org.ro.

** Restaurator (expert), atestat de Ministerul Culturii; e-mail: drobotamagda@yahoo.com.